

2.1. Litevské konsonanty (souhlásky)

2.1.1. Znělé a neznělé konsonanty

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	dz	dž
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	c	č

buvo (byl)   *tu*   *seka* (sleduje)   *šilas* (bor)
puvo (hníl)   *du* (dva)   *sega* (zapíná)   *žilas* (šedivý)

Asimilace: b, d, g, z, ž ↔ p, t, k, s, š

znělost → **neznělost**

dirba (pracuje) → *dirbti* [*dirpti*]   *mezga* (plete) → *megzti* [*meksti*]

auga (roste) → *augti* [*aukti*]   *veža* (veze) → *vežti* [*vešti*]

neznělost → **znělost**

suka (kroutí) → *sukdavo* [*sugdavo*]   *lipa* (leze) → *lipdavo* [*libdavo*]

neša (nese) → *nešdavo* [*neždavo*]   *tiesė* (kladl) → *tiesdavo* [*tiezdavo*]

2.1.2. Měkké a tvrdé konsonanty (palatalizace)

Všechny litevské konsonanty mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“ – je vždy měkké.

Poziční tvrdost:

Konsonant je tvrdý před zadními vokály (včetně dvojhlásek *ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur*)

C + V(a) → CV(a)

garas (pára), *vaikas* (dítě), *šaunus* (šikovný), *baltas* (bílý), *kula* (mlátí), *dulka* (práší se), *purvas* (bláto), *duona* (chléb), *šoka* (tančí), *rodo* (ukazuje)

Poziční měkkost:

Konsonant je měkký před předními vokály (včetně dvojhlásek *ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir*)

C + V(i) → C'V(i)

pilis (hrad), *pilti* (nalévat), *pirmyn* (do předu), *pienas* (mléko), *mes* (my), *nešė* (nesl), *neis* (nepůjde), *nervinti* (rozčilovat), *nėrė* (ponořil se), *dėdė* (strýc)

Nepoziční měkkost

Konsonant může být měkký také před zadním vokálem (včetně dvojhlásek *ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur*). Tuto měkkost označujeme písmenem „i“ mezi konsonantem a vokálem.

C + V(a) → C'iV(a)

(*kauļų*) → *kiāulių*

(*rašau*) → *rašiau*

Písmeno „i“ je znakem pro samohlásku [i], eventuálně znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásky. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nečte“, jen změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako vokál: *pilis* (hrad), tu *esi* (ty jsi), *Čekija*, *pirmas* (první), *pilkas* (šedý), *istorija* (historie)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šiaurė* [š'æure:] (sever), *kiaulė* [k'eule:] (svině), *liaudis* [l'æudis] (národ), *liūdnas* [l'u:dnas] (smutný), *sīūlas* [s'u:las] (nit)

„i“ jako vokál a „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku a na konci slova; v těchto pozicích má „i“ vždy funkci vokálu (např. *istorija*, tu *esi*)
- 2) „i“ jako vokál se nikdy nevyskytuje mezi *zadním* vokálem a konsonantem; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci (např. *šiaurė*, *sīūlas*).

Cvičení. Určete, zda písmeno **i** označuje v následujících slovech vokál nebo znak pro palatalizaci.

1. ilgas (dlouhý), 2. toli (daleko), 3. žiaurus (krutý), 4. šilta (teplo), 5. pliaupia („intenzivně prší“), 6. meilė (láska), 7. kiaušas (temeno), 8. siūlo (nabízí), 9. jis (on), 10. pilnas (plný), 11. žiogas (kobyłka), 12. žiema (zima), 13. sriuba (polévka), 14. sliekas (žížala), 16. kirmėlė (houseska).

Palatalizace konsonantních skupin

Měkkost se retrogradně promítá na celou konsonantní skupinu v slabice:
šnekėti (hovořit), **gandrelis** (malý čáp), **pliaupti** (hodně pršet)

č dž v litevštině

Nepoziční měkkost „t“ a „d“ způsobila vznik afrikát **č dž**: skait'au* →skaičiau, leid'a*→leidžia

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

žaltys (užovka); *gaidys* (kohout):

N. žaltys	gaidys
G. žalčio	gaidžio
D. žalčiui	gaidžiui
A. žalį	gaidį

skaityti, skaito skaitė (číst); *gydyti, gydo, gydė* (léčit) – minulý čas:

aš	skaičiau	gydžiau
tu	skaitėi	gydei
jis, ji	skaitė	gydė